

Lutki

ZA KUBŁARKI

1 2011

Hudźba, pohib a řeč

Z hudźbu a rytmiskimi zwučowanjami je móžno, řečne zamóžnosće džěči wšěch starobnych skupin spěchować – to je powšitkownje znate. Naša řeč je hra ze zložkami a zwukami, hra rytmusa a melodije. Najnowše wuslědki přepytowanjow wuwia džěči dopokazuja, zo so přez hudźbu centrum řeče w mozach aktiwěruje. „Bjez hudźby njemóhli najskeře řeč nawuknyć“, praji dr. Stefan Koelsch, nawoda slědžerskeje skupiny „Neurokognacija hudźby“ při Lipšćanskim Maxa Planckowym instituće.

„W kóždym słowje tči zmysł, kiž chce sej hrajkać.“ Wuprajenje, kotrež w džěle z džěčimi wulku rólu hraje. Řečne hry spěchuja kmanosće předšulskech džěči, jednotliwe zložki a zwuki spóznać na džěšćowske wašnje.

Někotre z nich chcemy Wam tu předstajić:

► HRÓNČKA A RYMY:

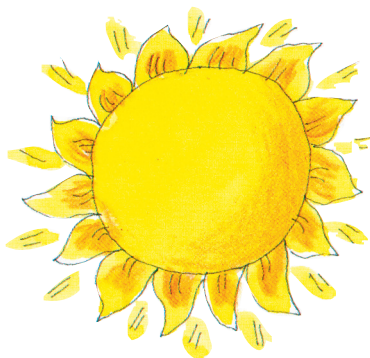
Stónčko hrěje,
a so směje.

Naša Julka
Witka tujka.

Z nim sej hrajka,
klanku majka.

Jan je jara hlódný.
Skok zjě pampuch stódný.

Je hižo rano,
stawaj nětk, Jano!

Jednore hrónčka so džěčom přeco zaso lubja. Móžemy je džěčom předčitać abo jim móžnosć dać, rym sami dorymować. Džěči słyša, što so w rymowanym słowje změní, na př. **h**rajka – **m**ajka. Při tajkich zwučowanjach kedźbuj džěči wosebje na změnu konsonantow. Za džěčo, kiž ma z wěstymi konsonantami ćeže, wupytamy hrónčka wosebje z tutymi konsonantami.

► MELODIJA A RYTMUS

Namakajće z džěčimi za slědowacej hrónčce melodiju. Rytmus klepajće ze zwukowymaj drjewomaj.

Pytajće, pytajće
jejka w zahrodce!

Nano, maći, dajtaj mi
mały košík z jejkami!

► SŁOWA A ZŁÓŽKI

Ze slědowacej hru hodźi so fonetiske słýšenje
a rozeznawanje jednotliwych zložkow
předšulskich džeći zwučować.

Přihot hry:

- Džeći pomoluja papjercowe jejka (mnóstwo jejkow wobwliwuje časowy wobjim hry).
- Na papjercowe kartki złěpimy wobrazy předmjetow (na př. bul, knihu, koleso).

Hraje so tak:

Jejka položimy na blido. Přeni hrajer čehnje kartku a pomjenuje wobraz. Nětko smě sej telko jejkow z blida wzać, kelkož ma zložkow (na př. za słowo **bul** – wozmjesej 1 jejkow, za **knihu** – 2 jejkow, za **koleso** – 3 jejkow). Hdyž su wšitke jejka wudžělene, kóžde džećo swoje zliči. Dobył je, štož ma najwjace jejkow.

Dalše móžnosće

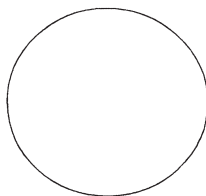
1. Hrajer smě rozsudzić, hač pomjenuje wobraz serbsce abo němsce. Tuta warianta je sprěnja za serbsce wuknjaceho dobra, kiž serbske zapřijeće ewentualnje hišće njeznaje. Zdruha wopřija přidatne wužadanie za džeći, kiž wobě řeči wěsće wobknježa: Přez přirunowanje ličby zložkow serbskeho a němskeho zapřijeća móža sej wjace dypkow, t. r. jejkow, wuwjować, z tym zo so za wotpowědnu řečnu wariantu z wjace zložkami rozsudža.

2. Kartki přihotuja so k čežišćowej temje, kaž na přikład „zežiwidła“, „hrajki“, „zwěrjata“ atd. Z tym zwučuje so wotpowědny serbski słowoskład.

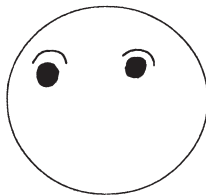
3. Kóždemu hrajerjej přidželi so jedna barba jejkow. Při tym ma so na to džiwać, zo předleži wot kóždeje barby jenak wjele jejkow. Hraje so kaž horjeka wopisane, jenož zo smě sej hrajer jeniče „swoje“ jejka wzać. Štož je wšě jejka swojeje barby zezběrać, je dobył.

► MOLOWANJE PO HRÓNČKU

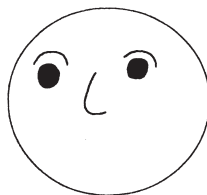
Pisako, mój pisako,
moluj kruh na łopjeno.

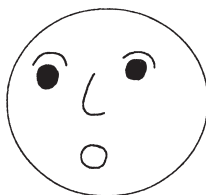
Přidaj małej wóčce,
wyše njeju hóćce.

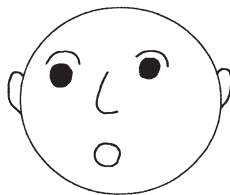
Spody njeju wosrjedža,
mały nósk nětk nastawa.

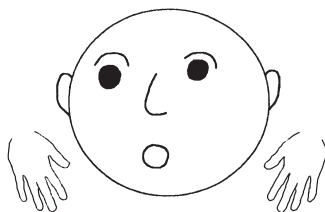
Mała hubka kulowata
čerwjena je kaž tomata.

Naprawo a nalěwo
moluj małe wušatko.

Pisako, mój pisako,
hotowe je wobličo!

Porstowe a ručne džiwadło

Wobkedžbuješ-li čěšenka abo małe džěčo so džićaš, kak wutrajnje a intensiwnje wone přez tasanje, wobmasanje a přimanje wobswět za sebje wotkrywa. Porstowe hry po přikładze němskeho „Himpelchen und Pimpelchen“ zahorjeja džěći ze swojej rytmiku a pohibom ruki a porstow. Tu Wam předstajimy nowu hru:

Marko a Milenka

(ruce před hrudžu spjasćić, palc nastajić)

To je mała Milenka. *(lěwy palc so pokłoni)*
Markowa je sotřička. *(prawy palc so pokłoni)*

Čeknyła je holčička.
Marko měj so dospěcha! *(pjasći z palcomaj w napřećiwnym směnje wotměnjejo zběhać a spadować dać)*

Hdže je moja Milenka? *(lěwy palc do pjasće schować)*
Dokał je so schowała? *(prawu ruku změrom džěržeć, z palcom so „rozhladować“)*

Marko hraje z Milenku
tajku prawu chowanku.

Ta bě měrna we schowje,
nětko skaka po dworje. *(pjasći z palcomaj w napřećiwnym směnje wotměnjejo zběhać a spadować dać)*

Holčka běži na łuku,
Hólc chce wzać ju za ruku.

Spěšnišo přec běžitaj,
we kole so wjercitaj.

Na trawu nětk padnjetaj,
potom měrnje ležitaj. *(pjasći před hrudžu džěržeć, palcaj na pjasć potožić)*

Tajke lube towarstwo,
to je prawe wjeselo.
(palcaj so dótknjetej)

Tak létaja pčotki

„Zum“ – leći přenja pčotka a hlada chutnje do swěta.

„Zum, zum“ – leći druha pčotka a hlada chutnje do swěta.

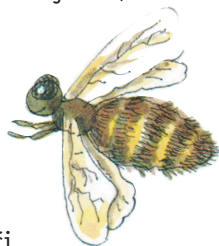
„Zum, zum, zum“ – leći třeća pčotka a hlada chutnje do swěta.

„Zum, zum, zum, zum“ – leći štwórta pčotka a hlada chutnje do swěta.

„Zum, zum, zum, zum, zum“, – leći najmjeńša pčotka a hlada na nas wjesoła;
hlada tu a hlada tam:

„Za kóždeho posměwk mam!“

Hahaha ...

Hraje so tak:

Wšitke džěci spjasća swoju prawu ruku. Za přenju pčotku nastaja palc, za druhu přidaja pokazowak atd. Při tym hladaja chutnje. Hdyž rěči kubłarka wo najmjeńšej pčotce, přidaja džěci małušk. Hladaja wjesele, machotaja ze wšitkimi porstami a so směja.

► HUDŽBA A POHIB

Tuta hra hraje so najlěpje w sportowej rumnosći. Jedne džěco wuzwoli so jako nawoda hry a stupi so z chribjetom k swobodnej scěnje. Wšitke tamne džěci zestupaja so při napřečiwnjej scěnje tak, zo na njeho hladaja. Džěci wołaja: „Wětriko, praj wětriko, kotre słyšiš zwěrjatkó?“ Nawoda hry napodobni zwuki jednoho zwěrjeća: rječhta na přikład kaž žaba. Džěci napodobnja pohiby žaby a skakaja do směra nawody. Přestanje-li nawoda rječhtač, wobroća so džěci a běža k swojej scěnje wróco. Nawoda hry pak spyta jedne z nich popadnyć. Popadnjene džěco je nowy nawoda hry a wumysli sej přichodny zwěrjeći zwuk.

Dalša móžnosć:

Do zahajenja hry dojednaja so džěci na melodiju znateho spěwa, kaž na přikład „Komu su sněhowki“ (Lutki str. 16). Nawoda hry spěwa nětko ze zwěrjećim hłosom (na přikład rječhta melodiju). Nazwučowanje melodije je za džěci tak wosebite wjeselo.

► MELODIJA RĚČE

Džěci steja w kole. Kóžde džěco wumysli sej wjacezložkowe słowo (na přikład slónco, koleso, tomata). Kubłarka nawjeduje koło, z tym zo praji: „Hdyž sym zrudna, praju słowo takle ...“ Kubłarka praji słowo, kotrež je sej wupytała, a zwurazni z melodiju a z hłubokosću zynka swoju zrudobu. Kóžde džěco praji nětko po rynku swoje słowo, kiž je sej wupytało, ze zrudnym wurazom. Hra so wospjetuje tak, zo so wupytane słowo na wšelake wašnje praji na přikład: mjelčo, wótrě, šeptajo, z wysokim zynkom, hłubokim zynkom, přecelnje, wjesele atd. Tak zwučuja džěci swoje začuća tež z melodiju hłosa zwuraznić.

Material za fonetiske kubljanje

Wanda Wokowa, logopedka w Budyšinje, je zestajala džěłowy material za rěčne kubljanje w pěstowarni, kotryž móžeće sej w Rěčnym centrumje WITAJ kupić.

Wona pisa k wuznamej fonetiskich zwučowanjow:

„Nimo derje wuwitych zaznačowych wobtukow, kaž słyšenje, widženje, tasanje a runowaha, je wuwice motoriki wažna baza. Najwažniše pak je, zo přiswoji sej džěćo w předšulskim času wědu wo swojej maćeršćinje, zo wutwori so fonologiske wědomje.

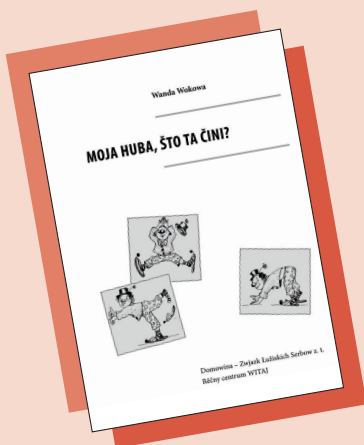
Wěda wo fonetiskim natwarje rěče, potajkim wo tym, zo tworja so słowa ze wšelakich zwukow, kaž tež wobchadženje z tutymi zwukami stej zakład.

K tomu słuša

- zaznawanje akustiskich signalow
- diferencowanje zwukow
- zamóžnosć, zwuki w słowje analizować
- zamóžnosć, z jednotlivych zwukow słowo tworjeć
- wěda wo segmentach rěče – zložkowanje
- zaznawanje ryma a rytmiskich komponentow rěče

Moja huba, što ta čini?

*džěłowy material za rěčne kubljanje
w pěstowarni z namjetami
za zwučowanja a hry*

awtorka: Wanda Wokowa
ilustratorka: Isa Bryccyna
2007, Rěčny centrum WITAJ
18 łopjenow
5,00 € (škitańna płaćizna)
skaz. č.: P-0/110/07-1

Domino-hry

Pedagogiski wotrjad Rěčneho centruma WITAJ je zestajał serbskorěčne domino-hry, kotrež su w Ludowym nakładnistwje Domowina wušli. W rjenje wuhotowanym žołtym kašćiku z mjenom „Domino ze słowami” je cyłkownje 20 hrow. Kóždy jednotliwa hra wobsahuje 15 kartkow, kiž su wot wobeju bokow popisane a barbnje ilustrowane. Serbske maćernorěčne kaž tež serbsce wuknjace džěči móža k spodobnym wobrazam ilustratorki Gudrun Lenz pytać za spočatnym pismikom zwobraznjeneho zapříjeća. W dalšich hrach maja so pobrachowace zložki a samo substantiwy, werby a adjektiwy k ilustracijam prawje přiřadować. Za lěpše rozeznawanje jednotliwych hrow ma kóždy sadźba 15 kartkow hinaši barbny ramik.

Powšitkownje podpěruja domino-hry wuknjenski proces čitanja a polěkuja rozšěrjenju zakładneho słowoskłada. Wone wužiwaya so při diferencowanym džěle w šulskej wučbje, ale tež doma abo w horće při zaběrje z maćernej resp. cuzej rěču, dokelž maja zabawny charakter. Serbskorěčny „Domino ze słowami” z rozdželnym stopjenjom čěžkosće poručí so tuž tež za džělo z hortowymi džěćimi.

Kupić móžeće sej jón za 12,00 eurow
w Smolerjec kniharni w Budyšinje.

10 lět
10 Jahre
WITAJ
RĚČNY CENTRUM
SPRACHZENTRUM

Lutki – 10. lětnik, wuchadźa 4 króć wob lěto
cyłkowne zhotowjenje: Domowina – Zwjazk Łužiskich Serbow z. t.,

Rěčny centrum WITAJ

hlowna zamołwita: Silwija Wjeńcyna

foto: RCW (titul), ilustracije: Konrad Golz

Rěčny centrum WITAJ, Póstowe naměsto 3, 02625 Budyšin,
telefon: (0 35 91) 55 04 00, e-mail: witaj-bautzen@sorben.com